

majhen, droben fantek, morda komaj za šolo do-
rastel; stoji tam, ne gane se, trepeče, strmi z
velikimi očmi, napol v čudu, napol v grozi. Silna
roka stražnikova, večja od otroka samega, se mu
spusti počasi na ramo. — Čigav si? — Otrok
zajecá, nisem razumel kaj, ter pokaže daleč nekam
v ulico. Stražnik ga prime narahlo za roko... na-
rahlo, zato da bi je ne zdrobil. — Pojdi z mano...
k očetu! — Takrat, kakor domenjena, se ozreta
oba hkrati name. Oči otrokove so bile polne brez-
mejne groze; v očeh stražnikovih pa je bilo golo,
hladno zaničevanje... Tako, glej, sem bil navse-
zgodaj pridelal smrten greh!»

Mèl si je premrle roké ter se tiho, zadovoljno
smejál.

»Ne vem, če je bil smrten greh, ali če je bila
neumnost. Če je bil greh, čemú se smeješ?»

»Prav dobro vem, da je bil smrten greh...
in grehu se ne smejem... Veseli me le prijetna
misel, da mi ta greh ne bo obtežil duše, niti za
toliko ne, kakor golobje perče... celih pet ali
šest let. To je približni rok za take menice. Kar
storim, mislim in rečem... vsak hip življenja je
menica, ki jo podpišem ponevedoma, brez pre-
udarka, v naglici in malomarnosti. Plačati pa jo
je treba vse do zadnjega vinarja in z oderuški-
mi obrestmi. Grešil si... tvoja pamet razsodi natanko,
da si grešil, ali tvoje srce je mirno. Malenkost! —
praviš ter zažvižgaš in greš po svoji poti. Čez pet
ali šest let... saj sem rekel, da je to približni
rok... čez pet ali šest let sediš v veseli družbi,
ali doma za pečjó, ali v pisarni pred pustimi
akti... pa te udari pest naravnost po sredi srca:
Plačaj, kar si dolžan! — Oglasil se je neusmiljeni
terjavec, oglasil se je in te ne izpusti več. Tista
'malenkost' je bila menica, ki si jo bil mimogrede
podpisal ter si koj pozabil nanjo. — Plačaj, kar si
dolžan! — Tista malenkost, prašek na cesti, stoji
pred tabo kakor ogromna gora, črno kipeča v
oblake; stoji pred tabo, širi se in raste, dokler se
nate ne preválí. — Plačaj, kar si dolžan! — Ah,
vsaka beseda, vsaka kretnja, vsak pogled je
menica. Človek podpisuje neprestano, sam ne ve
kaj. Morda bi ne bil tako lahkomišeln, če bi rok
bil malo krajši... teden dni recimo, ali vsaj le
mesec dni... ali če bi bilo treba plačati sproti,
na roko. Tako pa se kopičijo menice, zmerom več
jih je in zmerom strašnejše so obresti, kolikor dalje
teko leta... Starec ima upognjen hrbet, gube na
čelu, plešo na temenu, utrujenost in žalost v
očeh, nemirno spanje... to so menice in obresti.
Nazadnje ga zaduše... in gorjé se mu, kdor ne
poplača do zadnjega vinarja!»

»Smeh te je minil... zaradi take ničevosti!»

»Iz ničevosti je sestavljeno to človeško živ-
ljenje — je rekel Multatuli. In še je opomnil, da
Jehova ni poslal Egipčanom tigrov, temveč kobi-
lice... Čez pet ali šest let bo stal pred meno-
j tisti otrok in bo moj terjavec in tožnik. Brezčuten,
neizprosen terjavec bo, ne bo mi dal mirú ne noč,
ne dan. Videl bom njegove oči, polne groze in
žalosti; videl bom njegovo drobno rókco, ki bo
vsa trepetala. Zraven njega bom videl stražnika
in njegove oči, ki bodo polne mrzlega zaničevanja:
Plačaj, kar si dolžan! — O, kar na cesti sem bil
podpisal menico za visoko glavnico in na oderuške
obresti!»

Stopil je stran od peči ter si prižgal cigareto.

»Pa kaj bi zdaj o tem! Saj je časa še pet ali
šest let... to je približni rok... in pa — ena
menica več ali manj! — Skuhajva si čaja, pre-
mražen sem!» —

NENAPISANI ROMANI.

Naletel sem bil v krčmi na znanca, trebuša-
tega, napol plešastega, prezgodaj ostarelega člo-
veka. Imel ga je nekoliko v glavi, le toliko, da so
se mu misli malo prehitro izmenjavale in cepile.

Pravil mi je:

»Nikoli se nisem pečal z umetnostjo, najmanj
še s pisanjem. Svojo službico imam, svojo pohlevno
kravico, ki mi daje vsakdanje mleko. Vse drugo
mi nič ni mar. Zadnjič pa me je bil zalotil človek,
ki hodi po svetu in ponuja snoví. Saj poznaš ljudi
te sorte. Podobni so tistim, ki prodajajo po deset
vinarjev nezmotljive nasvete, kako se dadó brez
težave doseči milijoni. Človek, ki ponuja snoví,
pravi, da ni umetnik; že zato ne, ker nima časa;
in sploh... Ali če bi utegnil, da bi napisal roman,
kakor ga svet še ni bral. Nato pripoveduje...
vrag vedi kaj! Izpiješ in plačaš in greš godrnjaje
po svojih potih... Ne vem, kako da se je bil name
nameril. Saj me je poznal komaj izdaleč in tako
malopridnega obraza tudi nimam, da bi kdo
sodil... tako in tako! Ali spravil me je bil na
čudne misli, ki mi dolgo niso dale mirú. Kaj je
roman? Ali je roman tista devetkrat zamésena
in pregnetena mešanica zaljubljenosti, prešestvo-
vanja, ubojev in samomorov? Če je tako, tedaj
je poteklo moje življenje brez romanov. Učenjaki
pravijo nekako, da je roman verna slika dobe,
kakor se ta doba razodeva v življenju in nehanju
posameznih ljudi. Tudi po mnenju učenjakov
nisem junak romana, še postranska oseba ne. Kajti
moje življenje nima za današnjo dobo niti tolikega
pomena, kolikor ga ima era sama bilka za podobo

celega pašnika. Ta misel mi je bila neprijetna, čeprav nisem ošaben človek. Tam kolovrati nadležno motovilo, ki ponuja snovi kar na koše; jaz pa ... Poglobil sem se v svoje življenje, da bi tam kje v kakšnem kotu iztaknil vsaj malenkost, ki bi bila spomina vredna. In zgodilo se je čudo: našel nisem le ene malenkosti, temveč našel sem jih preveč ... Kaj je pesek na brezmejnem produ? Množina zrnov in zrnec. Slikar potegne s širokim čopičem, pa je prod. Ali če bi bil slikar s prav tisto skrbjo naslikal eno samo drobno zrnco, kaj bi ne bil to tudi umotvor? ... Kaj je življenje? Milijard milijarda trenutkov. Če bi verno opisal en sam trenotek po vsem njegovem zmislu in pomenu, kaj bi to ne bil roman? ... Zdelo se mi je prej zmerom, da živim prav vsakdanje, omledno, pusto življenje, da živim takorekoč samo zategadelj, ker sem pač na svetu in je treba prebavljati in spati do konca. Ali spoznal sem čudoma, da je že vsak požirek vina po svojem pomenu, okusu in učinku nekoliko drugačen ... da je še pred pičlo uro hodil po ulici ves drug človek, nego je ta, ki tukaj sedi. Med enim požirkom in drugim, med eno uro in drugo se je bil začel, razpletel in dovršil roman. Ali vsi ti romani, ki jih mi trebušati in plešasti ljudje nosimo v sebi več nego bacilov, ne bodo nikoli napisani ...

Ko sem bil mlad študent, sem se bil zaljubil z vso tisto nežno, čisto, mesečinsko ljubeznijo, ki je kljub pesnikom še zmerom najslajša in najlepša. In dekle je bilo vredno te najlepše ljubezni. Še zdaj mi vse zatrepče na dnu tega zakrknjenega srca, če se domislim tistih večerov v parku. V poljubih vsa topla milina mladosti, vsa njena nedolžnost v besedah. Vsak vzdih čista daritev, vsak objem brezmejna vdanost ... Kaj bi pravil! Vse take reči so že povedali, slabo povedali. Machar sovraži goré, zato ker jih slikarji nemarno slikajo; človek bi moral zaničevati čisto ljubezen, zato ker so jo bili pesniki opljuvali. V moji duši je spomin tako gorak in sladak, da bi ga ne zamenjal za Rothschildove cekine. Nič me ni sram te milobne izpovedi; saj ima vsak človek nekje v najglobljem dnu zaklenjena vratica, za katerimi skriva nepoklicanim očem najboljše, kar je njegovega ...

Moj trebušati znanec je na dušek izpraznil kozarec ter si je z robcem otrl rosno plešo.

»Zadnjič sem šel ob mraku, v dežju in blatu po pusti šentpeterski cesti. Iz široke veže je skočil

kuštrav otrok in je kričal na vse grlo. Za njim je prišla ženska. Oblečena je bila ohlapno in malomarno; gologlava je bila, dolgi, rdečkasti kodri so ji viseli preko oči, zadaj se ji je bila kita razplela in je visela v štrinah do pasu. Obraz je bil morda nekoč lep, ali pa vsaj priljuden; v tistem trenutku je razodeval edinole surovost in zlobo, ves spačen je bil in star. Tudi ženska je kričala s cvilečim, zahriplim glasom: »Ti satanski pankrt, ti!« V svojih pisanih copatah je nerodno poskakovala preko luž in blata, dokler ni dohitela otroka ter ga zgrabila za uho. Obadva sta kričala tako neznansko, da so sosedje odpirali okna, nato sta izginila v vežo ...»

Umolknil je ter se zamislil; nazadnje me je pogledal nekako potuhnjeno in postrani izpod obrvi ter je vprašal:

»Kjé, mislite, da bi bil ... roman?«

»Kakšen roman?« sem se začudil.

»Med požirkom in požirkom, med uro in uro se začne, razplete in dovrši roman. Kdo bi ga uganil, kdo šele zapisal? Zabliske luč ter razsvetli žarko vsenaokoli. Spoznaš izbo do zadnjega kota, spoznaš ljudi, ki sedé in stojé poleg tebe, spoznaš celo samega sebe v ogledalu. In drugim in sebi ne vidiš edinole v lice, vidiš jim v dušo, vse do tistih zaklenjenih vrat, sebi celo v ta poslednji hram. Luč ugasne. Ko jo čez trenotek, ali čez uro, ali čez leto dni spet prižge nevidna roka — kje je tista izba, kje so tisti ljudje, kje si ti sam? Vse je izginilo brez sledu! Med tujci sedi, med sovražniki, ne razumeš jim govorice, ne poznaš jim misli. In človek, ki bulji vate iz ogledala, nisi ti; nadložen, hudoben starec je, ki nikoli mlad ni bil ... Kdaj se je vse to zgodilo, kdaj in kako tako čudežno izpremenilo? Saj čarovništva in čarovni! ... Glej, od luči do luči se je bil začel, razpletel in dovršil roman, ki ga nismo videli in ga ne moremo napisati ...»

»Ali kako ... kaj pa bi vse to razlaganje s tvojo čudno pripovedjo o tistih dveh ženskah?«

»Kaj da bi?« se je začudil moj znanec. »Pa o kakšnih dveh ženskah? Saj je bila ena sama!«

»Ena sama?«

Naslonil je glavo ob dlan in me je gledal verno z zaspanimi, že nekoliko motnimi očmi.

»O, da bi vedel, kako da se je vršil tisti roman ... od božje luči do pocestne leščerbe! Tista ženska ... ena sama je bila namreč, ena sama ... tista ženska je moja žena poročena!« ...